

Inefficiënte groei in China

INTERNATIONAAL

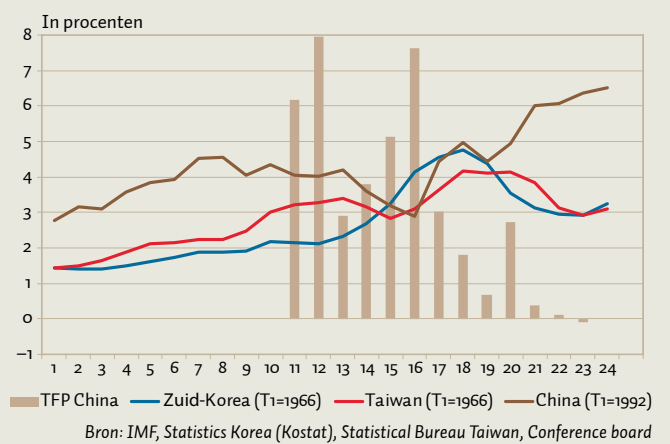
China is de afgelopen 25 jaar economisch hard gegroeid, maar het groeitempo neemt de laatste jaren gestaag af. Op zich is het niet raar dat het Chinese groeitempo daalt in deze fase van zijn ontwikkeling. Wel zijn er twijfels over de kwaliteit en duurzaamheid van de Chinese groei in het verleden, die te veel op investeringen en te weinig op consumptie was gebaseerd.

Een interessante indicator in dit kader is de ICOR, oftewel de *investment capital output ratio*. Deze ratio geeft aan hoeveel investeringen er nodig zijn om een eenheid groei te realiseren. De ICOR wordt berekend door het aandeel van investeringen in het bbp te delen door de jaarlijkse bbp-groei. Hoe lager de ICOR, hoe efficiënter er wordt geïnvesteerd. Hierbij past wel een zekere nuance. Sectorcompositie beïnvloedt de ICOR. Ook is de ICOR relatief conjunctuurgevoelig door het noemereffect, waardoor schoning voor pieken en dalen nodig is.

De figuur laat de ICOR voor China over 24 jaar zien, in de periode 1992–2015 waarin de Chinese economie jaarlijks gemiddeld 10,2 procent groeide. Opvallend is dat de laatste jaren, sinds de financiële crisis, de ICOR snel stijgt. China investeert veel – in 2014 46 procent van het bbp – maar krijgt er steeds minder groei voor terug. De magere prestatie van China wordt bevestigd door de bijdrage aan de groei van totale factorproductiviteit (TFP) (figuur). TFP-groei geeft aan hoeveel extra groei kan worden gerealiseerd door het efficiënter inzetten van kapitaal en arbeid. Efficiencywinsten dragen de laatste jaren niet meer bij aan Chinese groei. De figuur toont de ICOR van China en die van de eerdere investeringsgedreven snelle groeiers in de regio, Zuid-Korea en Taiwan. Daarbij zijn

de periodes gepresenteerd waarover de bbp-groei in de landen op jaarbasis gemiddeld 10 procent bedroeg. De figuur laat zien dat de Chinese ICOR (beginnend in 1992) stelselmatig hoger lag dan in eerder in Korea en Taiwan het geval was. Ook kenden Korea en Taiwan in tegenstelling tot China geen abrupte stijging van de ICOR in de laatste jaren van de hoge groei. Korea en Taiwan investeerden dus relatief efficiënt in hun jaren met hoge groei ten opzichte van China. • **JORIS VAN DIJK EN LINDA KONIJN** (MINISTERIE VAN FINANCIËN)

ICOR China, Zuid-Korea en Taiwan en TFP China

De relatie tussen aankoopbedrag en betaalgedrag

MONETAIR

Er is een sterke relatie tussen de hoogte van het af te rekenen bedrag en de betaalmiddelkeuze van consumenten. In september 2015 is aan leden van het CentERpanel gevraagd of zij contant of elektronisch zouden betalen in negen verschillende situaties. De figuur toont de antwoordpercentages. Op basis van de hoogte van het te betalen bedrag zijn de situaties in de figuur gerangschikt.

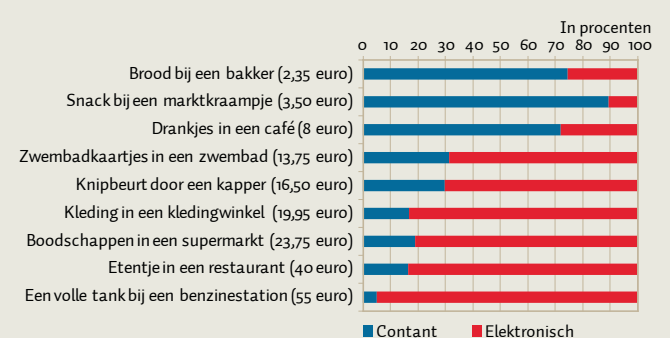
Lage bedragen worden door de meeste respondenten contant betaald. Er zijn drie verschillende situaties geschetst waarin een bedrag van minder dan tien euro moet worden betaald. Gemiddeld genomen zou 79 procent van de 2342 respondenten in deze situaties contant afrekenen. Naast het bedrag is het soort verkooppunt van belang. Het aantal mensen dat een brood van 2,35 euro bij de bakker elektronisch zou betalen, is ruim het dubbele van het aantal mensen dat een snack van 3,50 euro bij een marktkraampje zo zou betalen.

Bij hoge bedragen kiezen de meeste respondenten er juist voor om elektronisch te betalen. Bij de zes geschetste situaties met bedragen boven de tien euro kiest gemiddeld 80 procent van de respondenten een elektronisch betaalmiddel. Het positieve verband tussen de hoogte van het bedrag en het aandeel respondenten dat elektronisch betaalt, is ook aanwezig binnen deze categorie. Een bedrag van 13,75 euro voor zwembadkaartjes wordt door 68 procent van de respondenten elektronisch betaald. Een volle tank van 55 euro rekt 95 procent van de respondenten elektronisch af.

Er zijn verschillende verklaringen te bedenken voor de sterke relatie tussen het aankoopbedrag en het betaalgedrag. Zo kan het zijn dat mensen

grotere bedragen elektronisch willen betalen om te vermijden dat hun portemonnee direct leeg is, en kleinere bedragen liever contant betalen omdat ze dat gemakkelijker en sneller vinden. Maar het kan ook zo zijn dat de gewoonte om kleine bedragen contant te betalen bij veel consumenten zit ingesleten. Als contactloos betalen wijder verbreid wordt, zou dat de relatie tussen het aankoopbedrag en betaalgedrag minder sterk kunnen maken. • **CARIN VAN DER CRUIJSEN EN FRANK VAN DER HORST** (DNB)

Relatie bedrag en gedrag

Deeltijdpensionering verlaagt de arbeidsparticipatie

ARBEIDSMARKT

Deeltijdpensionering is nog steeds aan een opmars bezig in het beleidsdebat en wordt voorgesteld als een belangrijk beleidsinstrument om de arbeidsparticipatie van ouderen te verhogen. Een veel genoemd argument is dat deeltijdpensionering ertoe kan bijdragen dat de werklust verlicht wordt, met als gevolg dat werknemers langer gezond kunnen doorwerken. Anderzijds zullen oudere werknemers ook minder werken voor

hun volledige pensionering. Het is daarom de vraag in hoeverre deeltijdpensioen in Nederland een nettoverhoging van het arbeidsaanbod van ouderen bewerkstelligt. In 2015 heeft het ROA een zogeheten *stated preferences*-experiment uitgevoerd waarin werknemers met 10 verschillende pensioensysteemscenario's werden geconfronteerd, waarna hun gevraagd werd om in elk scenario hun pensioenleeftijd te kiezen. De scenario's verschilden in ten eerste de opbouwpercentages (de opbouw belast de prijs van vrije tijd en een hoger opbouwpercentage maakt vroegpensioneren dus duurder en later pensioneren financieel aantrekkelijker), ten tweede een daling in het pensioenvermogen en ten derde de mogelijkheid om met deeltijdpensioen te gaan. De resultaten van het experiment wijzen uit dat het vervangen van voltijdpensioen door deeltijdpensioen ertoe leidt dat werknemers gemiddeld genomen een jaar langer doorwerken. Het totale arbeidsaanbod daalt echter met 3,4 maanden (full-time-equivalente pensioenleeftijd) omdat de positieve effecten van het uitstel van de pensioenleeftijd worden gecompenseerd door de daling in het aantal gewerkte uren tijdens deeltijdpensionering. Dit effect vinden we voor alle pensioensysteemscenario's die de respondenten voorgelegd hebben gekregen. Onze resultaten zijn consistent met eerder onderzoek van Vroom *et al.* in de *ESB* uit 2012 (editie 4645) waarin feitelijk gedrag rond deeltijdpensioen en voltijdpensioen in Nederland werd gemodelleerd. Deeltijdpensionering lijkt dus niet het wondermiddel dat ertoe zal leiden dat het arbeidsaanbod onder ouderen zal verhogen. ■ **RAYMOND MONTIZAAN (ROA)**

Experimentele resultaten

Scenario	Basis-scenario	Scenario's met een hogere prijs van vrije tijd			Scenario's waarin het pensioenvermogen kan dalen	
		7,5	10	5	5	
Opbouwpercentage	5	7,5	10	5	5	
Vervangingsratio	90% op 68	90% op 68	90% op 68	85% op 68	80% op 68	
Volledige pensionering						
Pensioenleeftijd	64,97	65,84	66,05	65,40	65,99	
Full-time-equivalente pensioenleeftijd	64,97	65,84	66,05	65,40	65,99	
Deeltijdpensionering						
Pensioenleeftijd	65,95	66,65	67,18	66,34	66,88	
Full-time-equivalente pensioenleeftijd	64,77	65,36	65,79	65,10	65,59	

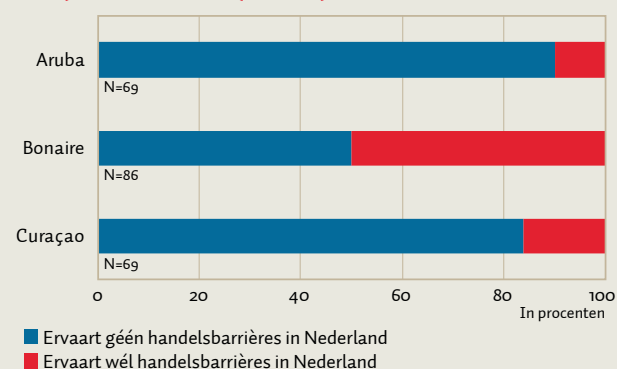
Bron: ROA:

Economische integratie Bonaire met Nederland

ECONOMIE EN SAMENLEVING

Sinds 10 oktober 2010 is Bonaire een Nederlandse gemeente. Vijf jaar later, op 18 december 2015, heeft de bevolking van het eiland zich in een referendum over de nieuwe constitutionele status uitgesproken: 65 procent is het niet eens met de wijze waarop aan de band met Nederland invulling is gegeven. Met een opkomst van 62 procent is dit een duidelijk signaal aan de Nederlandse en lokale politiek dat er aan de invulling van de status iets moet veranderen.

Op Bonaire (n = 86) worden vaker barrières in de handel met Nederland ervaren, dan op Aruba (n = 115) en Curaçao (n = 69)

Bron: SEO Economisch Onderzoek, 2015

De referendumuitslag kwam niet als een verrassing. Enkele maanden eerder had de commissie-Spies, die de nieuwe staatkundige structuur heeft geëvalueerd, geconcludeerd dat er teleurstelling heerst op Bonaire over het bereikte resultaat. De hooggespannen verwachtingen op Bonaire ten tijde van de transitie naar de status van Nederlandse gemeente, zijn niet uitgekomen. Weliswaar zijn het onderwijs en de gezondheidszorg sterk verbeterd, maar de band met Nederland heeft Bonaire economisch nog weinig opgeleverd: de kosten van levensonderhoud zijn fors gestegen, de economie kwakkelde en het ontbreekt aan Nederlands beleid dat erop is gericht de economische ontwikkeling en de koopkracht te bevorderen.

Ook het bedrijfsleven op Bonaire heeft het niet makkelijk. Door het wegvallen van het land de Nederlandse Antillen zijn de kosten van zaken doen met buurland Curaçao toegenomen. Uit enquête-onderzoek blijkt dat het Bonairiaanse bedrijfsleven ook nog vaak barrières ervaart in de handel met Nederland (figuur). Opmerkelijk daarbij is dat bedrijven op Aruba en Curaçao veel minder vaak handelsbarrières in Nederland ervaren. Aruba en Curaçao zijn zelfstandige landen binnen het Koninkrijk met een eigen economisch en fiscaal beleid. Een belangrijke oorzaak volgens het bedrijfsleven op Bonaire is dat de gemeente in de belastingwetgeving als 'buitenland' wordt behandeld. Ook hier kunnen hooggespannen verwachtingen ten tijde van de transitie in 2010 een rol spelen: als Bonaire eenmaal onderdeel zou zijn van het Nederlandse staatsbestel, zouden de economische relaties met Europees Nederland makkelijk te ontwikkelen zijn en veel opleveren. De realiteit is tot nog toe anders gebleken. ■ **KOERT VAN BUIREN (SEO ECONOMISCH ONDERZOEK)**